

она содержала в себе блоки, способные реализовывать задачи предприятия при этом способствовали повышению ИВ. К таким блокам относятся: финансово - экономический блок, научно-технический блок, информационный блок, конструкторско-технологический блок, блок обеспечения кадрового потенциала, производственный блок. Данный блок можно рассматривать как совокупность структурных элементов, состоящих из структурных подразделений, служб и т.д.

Список литературы: 1. *Е. А. Тимофеева* / «Дифузія інновацій, як складова підвищення інноваційної сприятливості організаційно-управлінських структур підприємств та організацій»/ матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та ефективна організація фінансових та виробничих процесів», м. Київ – 2011, с.60 2. Как реализовать инновационный потенциал предприятия // <http://www.allmedia.ru/newsitem.asp?id=771796> 3. *Нойбауэр Х.* Инновационная деятельность на малых и средних предприятиях // http://www.innovbusiness.ru/content/document_r_C7C12325-B8A7-49F9-B6C7-074D7BB69076.html

Надійшло до редколегії 31.01.2012

УДК 658.114

С.М. ПОГОРЕЛОВ к.е.н., доц., НТУ «ХП», Харків

МОРАЛЬНЕ СПРАЦЮВАННЯ УСТАТКУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

У статті розглянути можливості урахування зміни умов відтворення машини у зв'язку з ростом продуктивності суспільної праці. При цьому приймаються в увагу річні прирости продуктивності праці в країні, що дозволяє дати об'єктивну оцінку впливу морального зношування на знецінення машини в будь-який рік її експлуатації.

В статье рассмотреть возможности учета изменения условий воспроизведения машины в связи с ростом производительности общественной работы. При этом принимаются во внимание годовые приросты производительности работы в стране, которая разрешает даты объективную оценку влияния морального изнашивания на обесценение машины в любой год ее эксплуатации.

In article to consider possibilities of the accounting of change of conditions of reproduction of the car in connection with growth of productivity of public work. Are thus taken into consideration annual growth of productivity of work in the country which resolves dates an objective assessment of influence of moral wear process on car depreciation in any year of its operation.

Ключові слова: планування, управління, прогнозування, устаткування, довгострокових плани, розвиток підприємства.

Вступ

Моральне зношування основних фондів полягає в тому, що той або інший вид засобів праці ще до свого повного фізичного зношування виявляється у відомій мірі знеціненим.

Методологія

Перша причина морального зношування полягає в рості продуктивності праці в галузях, що роблять устаткування, будівельні матеріали, і в будівництві. Це обумовлює скорочення суспільно необхідних витрат праці для створення нових основних фондів у порівнянні зі старими. У той же час вартість вимірюється не тим кількістю суспільно необхідної праці, що було витрачено в момент створення старих основних фондів, а тим, що потрібно затратити для їхнього відтворення в сучасний період. У зв'язку із цим поява нових основних фондів, що вимагають під впливом технічного прогресу менших витрат для свого виготовлення й тому мають порівняно невелику вартість, веде до втрати старими основними фондами частини первісної вартості. Ця втрата називається першою формою морального зношування, або моральним зношуванням першого роду.

Друга причина морального зношування полягає в появі більше зроблених основних фондів. Якщо витрати праці для виготовлення більше продуктивного встаткування рівні або менше, ніж для старого, то вартість менш продуктивного встаткування у відповідній пропорції знижується. Поява більше зробленого встаткування веде до знецінення старого відповідно до різниці в їхній продуктивності. Ця втрата вартості називається моральним зношуванням другого роду.

Відзначається два фактори, що породжують моральне зношування засобів праці, конкурентну боротьбу виробників і ріст техніки як такої. Перший фактор; у суспільстві втратив свою силу, тому що яри суспільної власності на засоби виробництва ні, і не може бути конкуренції. Що ж стосується другого фактора, те швидкий прогрес техніки має в економіці більше значення, чим репетуй капіталізму, саме як результат планомірного розвитку економіки, що відкриває широкий простір для високих темпів технічного прогресу.

Серед деяких наших економістів панувала неправильна думка, що, оскільки в суспільстві відсутня конкурентна боротьба; держава може направляти в плановому порядку застаріле обладнання з основних підприємств на менш відповідальні ділянки виробництва й, отже, морального зношування основних фондів у суспільстві ні, що це явище властиве тільки капіталістичному госпо-

дарству. Подібне тлумачення змісту морального зношування виправдувало консерватизм і застій у техніці, заперечувало необхідність безперервного вдосконалювання знарядь праці, заміни застарілої техніки новою

Моральне зношування засобів праці викликається, насамперед, високими темпами розвитку науки й техніки, ростом продуктивності суспільної праці.

Моральне зношування засобів праці пов'язаний зі збитками через зменшення вартості основного капіталу. Ці втрати підприємств намагається відшкодувати, насамперед, посиленням експлуатації робітників за рахунок збільшення тривалості робочого дня, впровадження потогінних систем організації праці, установлення завищених норм амортизаційних відрахувань, що викликає підвищення собівартості й, отже, цін на продукцію.

Період існування встаткування, як і будь-якої іншої машини, можна розмежувати на чотири стадії.

Перша стадія - розробка й створення нового зразка встаткування.

Друга стадія - освоєння встаткування, перехід до серійного виробництва.

Третя стадія - насичення новим обладнанням підприємств.

Четверта стадія - нове обладнання стає типовим для даної галузі виробництва й починає визначати рівень суспільно необхідних витрат праці. Із цього періоду все діюче встаткування старої конструкції морально застаріває.

На кожній зі стадій встаткування може бути піддано моральному старінню, що значною мірою буде залежати від тривалості стадій. Якщо, наприклад, друга стадія дуже тривала, то за цей час можливе освоєння аналогічного встаткування більшої зразка конструкції. Тому на кожному етапі життєдіяльності встаткування дуже важливо розкривати резерви скорочення тривалості стадій, аналізувати строки старіння встаткування.

Результати дослідження

У зв'язку з тим, що з появою нового зразка діюче встаткування не відразу знецінюється, цілком можна погодитися з концепцією повного й часткового морального зношування. При цьому важливо мати подання про його розміри, починаючи з операції, робітника місця, цеху, підприємства й кінчаючи галуззю. Визначення розмірів і границь часткового й повного морального зношування має велике планово-економічне значення для правильного складання балансу встаткування по галузях і в цілому по народному господарству.

Необхідно також розрізняти й ураховувати постійний і тимчасовий характер морального зношування.

Постійне моральне зношування, як і фізичний, не усунемо. Після витікання середнього строку життя старий верстат вимагає заміни новим, більше

продуктивним і економічним. Що ж стосується тимчасового морального зношування, то він зв'язаний зі зниженням окремих техніко-експлуатаційних параметрів старого встаткування в порівнянні з новими моделями верстатів і може бути зменшений або повністю усунутий за рахунок модернізації.

Устаткування може бути віднесене до тимчасово або частково що морально зношилися після відповідних економічних розрахунків, які повинні встановити ефективність модернізації старого встаткування або можливість його використання для інших виробничих цілей.

Необхідно враховувати, що моральне зношування першого й другого роду проявляється не рівною мірою .

У результаті росту продуктивності праці в галузях, що робить машини, вартість виробництва встаткування стає менше в порівнянні з вартістю раніше виготовлених аналогічних машин старого зразка. Це викликає в старих машин моральне зношування першого роду. Одночасно може бути випадок, коли в результаті конструктивних змін збільшується продуктивність нової машини. Тоді стара машина буде мати моральне зношування другого роду. Таким чином, тут одночасно буде мати місце моральне зношування першого й другого роду, але його величина може бути як однакова, так і різна. Якщо ж нове обладнання конструктивно не відрізняється від старого, тобто зроблено в тім же якості, то старі зразки будуть втрачати свою вартість, але повністю збережуть потребительную вартість, хоча ціна їх може зменшитися. У наявності моральне зношування першого роду, а морального зношування другого роду немає.

Знецінення діючої техніки може бути викликано появою нових, більше продуктивних машин. У цьому випадку суспільно необхідні витрати робочого часу на виробництво нового обладнання можуть залишитися такими ж, що й для виготовлення старих зразків. Однак у зв'язку з ростом продуктивності нових машин витрати суспільно необхідної праці на відтворення старих з урахуванням результатів їхньої роботи будуть знижуватися на величину, пропорційну росту продуктивності нового обладнання. Наприклад, якщо продуктивність нового обладнання у два рази вище продуктивності старого, а трудомісткість виготовлення старого й нового зразків однакова, то для виробництва тієї ж кількості продукції встаткування нової конструкції буде потрібно вдвічі менше. У результаті встаткування старого зразка буде втрачати частину своєї вартості, піддаватися моральному зношуванню першого й другого роду. При цьому старе встаткування буде також втрачати свою потребительную вартість.

Старе встаткування втрачає свою потребительную вартість із появою нового, більше економічного встаткування. Однак поява нового, більше економі-

чного встаткування не викликає втрати вартості старого, якщо витрати суспільно необхідної праці на їхнє відтворення однакові. Може навіть мати місце випадок, коли підвищення економічності й поліпшення технічних характеристик устаткування пов'язані з ускладненням його конструкції й збільшенням витрат праці, що в остаточному підсумку веде до деякого подорожчання нового обладнання. При цьому старе встаткування у зв'язку із втратою потребительної вартості буде мати моральне зношування другого роду, однак морального зношування першого роду в устаткування не буде.

Отже, устаткування втрачає частину своєї вартості, морально зношується й знецінюється тільки під впливом змін умов його відтворення, викликаних технічним прогресом.

Умови відтворення встаткування можуть змінитися, по-перше, у зв'язку зі здешевленням його виготовлення в результаті росту продуктивності суспільної праці, а по-друге, у зв'язку зі збільшенням продуктивності нового обладнання за рахунок його технічного вдосконалювання. У першому випадку витрати праці на відтворення встаткування будуть зменшуватися залежно від росту продуктивності суспільної праці. У другому випадку вартість відтворення буде знижуватися відносно, і залежати від різниці в продуктивності старого й нового обладнання.

Моральне зношування першого роду не пов'язаний з такими техніко-економічними показниками нового обладнання, як зниження експлуатаційних витрат і питомих витрат на одиницю продукції, підвищення його надійності, поліпшення обслуговування й керування, підвищення ремонтно-придатності й т.д., за винятком продуктивності встаткування. Таким чином, підвищення економічності нового обладнання не впливає на вартість старого встаткування, тобто не викликає в нього морального зношування першого роду, якщо вартість їхнього відтворення тепер однакова. При моральному зношуванні другого роду морального зношування першого роду може й не бути, і навпаки.

Висновки

Вищевикладені положення мають принципове значення при оцінці ступеня морального спрацювання устаткування. Це пов'язане з тим, що, на думку окремих економістів, знецінення старого встаткування в результаті морального зношування рівною мірою обумовлено як зниженням вартості його відтворення й продуктивності, так і підвищенням економічності нового обладнання, а технічне вдосконалювання нового обладнання обов'язково викликає мораль-

не зношування першого роду й тим самим знецінення аналогічного старого зразка.

На нашу думку в оцінці ступеня морального спрацювання устаткування необхідно виходити з роздільного визначення морального зношування першого й другого роду.

Це пов'язане з тим, що економічні наслідки морального зношування першого роду визначаються зміною умов відтворення, а не конструкції встаткування. Отже, вони не можуть розглядатися як втрати в народному господарстві, тому що це є результат скорочення суспільно необхідних витрат на виробництво засобів праці. Знецінення старого встаткування впливає на ефективність роботи підприємства, особливо в умовах нової системи планування й економічного стимулювання, тому що з вартістю встаткування зв'язані амортизаційні відрахування й плата за основні фонди, а також рентабельність.

Інший підсумок виходить при моральному зношуванні другого роду, що знаходить економічне вираження в більшій низькій продуктивності й економічності старого встаткування в порівнянні з новими зразками. У цьому випадку подальше виробництво й використання морально застарілої техніки приводять до прямої розтрати суспільної праці як на окремо взятому підприємстві, так і в цілому по народному господарству. Тому надто важливо в будь-який момент часу мати точне подання про економічні наслідки морального зношування першого й другого роду того або іншого встаткування.

Найбільше повно й послідовно методика визначення ступеня морального зношування першого й другого роду машини розроблена Р. М. Петуховим. Відповідно до його методики відбудовна вартість старої машини повинна бути дорівнює вартості машини нової моделі з урахуванням різниці їхньої продуктивності. Причому умови відтворення старої машини прирівнюються до умов виробництва машини нової. Ступінь морального зношування першого роду визначається виходячи з відношення різниці між первісною й відбудовною вартістю до первісної вартості, а морального зношування другого роду - з відношення різниці питомих витрат, безпосередньо пов'язаних з експлуатацією, обслуговуванням і ремонтом старої й нової машини, до питомих витрат старої машини.

На наш погляд, у цілому логічна й послідовна методика Р. М. Петухова була б ще белее повної, якби автор при встановленні ступеня морального зношування першого роду машини враховував зміни умов її відтворення під впливом росту продуктивності суспільної праці. Якщо при визначенні відбудовної вартості старої машини виходити тільки з вартості машини нової моде-

лі й різниці їхньої продуктивності, то в цьому випадку не враховується головний фактор, від якого залежить та або інша вартість, - витрати суспільно необхідного робочого часу на її виробництво. Р. М. Петухов при визначенні відбудовної вартості машини не враховує зміни умов її відтворення під впливом технічного прогресу, тобто не бере до уваги зміни витрат суспільно необхідного робочого часу на створення тієї або іншої потребительної вартості й вартості.

Правильно підходить до визначенню відбудовної вартості машини на будь-який рік її експлуатації академік С. Г. Струмилін, который ураховує зміни умов відтворення машини у зв'язку з ростом продуктивності суспільної праці. При цьому приймаються в увагу річні прирости продуктивності праці в країні, що дозволяє дати об'єктивну оцінку впливу морального зношування на знецінення машини в будь-який рік її експлуатації.

Людина в результаті своєї цілеспрямованої діяльності завжди створювала й буде створювати блага, тобто потребительные вартості. Для створення цих благ він буде затрачати працю, і його праця, оскільки він здійснюється в часі, буде вимірятися робочим часом.

Отже, в оцінці ступеня знецінення встаткування під впливом морального зношування необхідно враховувати не тільки економію суспільно необхідних витрат праці у зв'язку зі зміною продуктивності встаткування, але й зміни витрат суспільно необхідного робочого часу на відтворення існуючого встаткування під впливом технічного прогресу й росту у зв'язку із цим продуктивної сили суспільної праці. Виходячи із цього й будується пропонована нами методика економічної оцінки морального спрацювання устаткування.

Список літератури: 1. *В.Г. Герасемчук, А.Е. Розенплентер.* Экономика и организация производства: Пособие – К.: Знання, 2007р. – 678с. 2 *С.Ф. Покропивний.* Экономика підприємства. – К.: КПЕУ, 2004. – 528 с. 3 *Гетьман О.О., Шаповал В.М.* Экономика підприємства. –К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 488 с. 4. *Латин Е.В.* Экономический потенциал предприятия: Монография. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с. 5. *А.В. Шегди* Экономика підприємства. – К.: Знання, 2006 – 614 с.

Надійшло до редколегії 31.01.2012